

АРЕАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОГО ОДЯГУ ПОЛІССЯ

Людмила Пономар

УДК 391:303.446(477.41/.42)

Статтю присвячено проблемам комплексного вивчення народного одягу Правобережного Полісся кінця XIX — початку XX ст., а також питанням взаємозв'язку предметів і термінів вбрання, їхньої етнолокальної специфіки та географії поширення в регіоні. На основі зіставлення показників розповсюдження предметних і номінативних різновидів костюма, аналізу їхніх ареальних характеристик визначено етнографічно-територіальне і діалектне членування Західного й Середнього Полісся.

Ключові слова: народне вбрання Західного Полісся, народне вбрання Середнього Полісся, картографування, ареал, номінація одягу.

The article deals with the problems of the late XIXth — early XXth cent. Right-bank Polissya folk garb studies, as well as the issues of correlation of the garb items and terms, their ethno-local specificity and regional extension geography. Collating the extension indices of the garb item and nominative varieties and analyzing their area characteristics the author determines the ethnographically territorial and dialectal segmentation of Western and Central Polissya.

Key words: Western Polissya folk attire, Central Polissya folk attire, mapping, area, garb nomination.

Народне вбрання — одне з яскравих витворів культури поліщуків, яке зберігає для сучасників і майбутніх поколінь величезну інформацію про традиції цього регіону. Традиційно-культурна спадщина Полісся завжди викликала помітний науковий інтерес як зона слов'янських старожитностей та як порубіжна зона [10, с. 8]. У порівнянні з будь-яким іншим традиційно-побутовим явищем, народний одяг є носієм і відображенням етнічно специфічних ознак культури, що виявляється як єдине і різноманітне в просторі й часі [4, с. 74, 75]. У статті подано деякі результати комплексного вивчення народного одягу Полісся середини XIX — початку XX ст. за матеріалами «Етнографічного атласу одягу Правобережного Полісся», що автор готує до друку. Нами здійснено комплексне ареалогічне дослідження предметів і термінів народного одягу Західного й Середнього Полісся, основною джерельною базою якого стали матеріали, зібрані в 342 селах (від Західного Бугу до Дніпра) під час проведених експедицій з кінця 70-х років XX ст. до 2008 року. Більша частина досліджуваної території — Київщина, Житомирщина, Рівненщина — це виселені села або ж ті, що охоплені Чорнобильською зоною. Поняття «Правобережне

Полісся» вжито на позначення відповідної географічної частини півночі України, до якої належать територія сучасних Волинської, Рівненської, Житомирської та Київської областей. Мова йде про матеріальну культуру цих областей, що виникла в подібних природних умовах, та які мають аналогічний тип господарства. Польові матеріали репрезентують діалектологічний, водночас методико-картографічний, ареалогічний підходи до вивчення етнографічних явищ, насамперед народного одягу та його регіональних найменувань.

Головне завдання дослідження — розгляд конкретних етнографічних і лінгвістичних фактів, які становлять своєрідні й відмінні особливості комплексу одягу досліджуваної території. Із цією метою в «Етнографічному атласі одягу Правобережного Полісся» відображено локалізацію реалій та їхніх назв; визначено ареали їхнього поширення; подано назви щодо певного виду одягу, які в різних говірках мають лексичні ареальні відповідники. На результативність методу картографування явищ матеріальної та духовної культури неодноразово вказували дослідники-етнографи, зокрема Н. Гаврилюк: «Історико-етнографічне картографування дає цікавий в етнографічному й територіально-просторово-

му відношення матеріал для вивчення історії східнослов'янської духовної культури» [5, с. 269]. Український етнолог Я. Прилипка, фундатор «Історико-етнографічного атласу одягу України», роботу над яким провадять в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, опрацювавши складені карти, звернув увагу на співвідношення ряду етнографічних та мовних ареалів одягу з ареалами розселення племен періоду Київської Русі. Важливою в контексті нашого дослідження, спрямованого на виявлення меж поширення явищ, є етнодіалектне районування Полісся на матеріалі вбрання. Я. Прилипка висловив думку, що в народному одязі «поєднуються автохтонні риси та риси іноетнічної культури, які стали органічною складовою його місцевого комплексу» [12, с. 17].

Сформулюємо деякі місцеві етнографічно специфічні ознаки одягу Західного і Середнього Полісся за матеріалами наших експедицій.

Традиційний одяг північних районів Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської областей, маючи багато спільного, згруповано в окремі типи. На цій території та в говірках, які на ній побутують, закономірно й послідовно простежується як протиставлення різних видів одягу та його комплексів, так і протиставлення назв, що цей одяг означають. Типологічні ознаки диференціюють сорочки Волинської, Рівненської та Житомирської областей кроєм, оздобленням, довжиною. Різне заповнення поверхні рукавів та різний спосіб розміщення смуг, різновид тканини (просте або чиновате переплетення), орнаментальне вирішення (смугасте, узорне, розмір фігур, покладених в основу орнаменту) формували окремі типи сорочок. Рукави волинських сорочок прикрашали тканими червоними смугами «перетичками» або з додаванням синіх і чорних ниток: на уставках; на уставках і рукавах — у верхній частині рукава, по всьому полотнищі рукава, у нижній його частині. У Камінь-Каширському районі поперечними смугами було оздоблено й верхню частину станка спереду. Наприкінці

XIX — на початку XX ст. сорочки прикрашали як суцільними, так і дрібноузорними смугами геометричного орнаменту. У північно-західних районах рукави з перетканими смугами по всій площині називали «писані» або «барабани». На Рівненщині, Житомирщині сорочки вишивали давньою вишивкою, що нагадувала тканиня, — «затяганнем», «занизуванням» («заволюванням»), інколи — «вирізуванням», геометричним або геометризованим орнаментом. Ці райони вирізнялися розміщенням орнаменту, його характером: дрібно- або крупноузорний; елементи розкидані або закомпоновані в композицію. У східних районах Рівненщини, Житомирщини, Київщини низ сорочок оздоблювали, що пов'язано з традицією носіння незшитого поясного вбрання. Наприкінці XIX — на початку XX ст. орнаментування на комірі, чохлах, пазусі сорочки доповнили техніками «хрест», «гладь».

Особливістю західнополіського костюма є зшитий поясний одяг — спідниця, яка типова для традиційного одягу західного й північно-західного європейського культурного ареалу. На основній території України переважав незшитий поясний одяг: один або два шматки тканини з назвами «плахта», «горбатка», «гунька», «дерга» («джерга»), «запаска», «фота». Вовняна, переважно смугаста спідниця «літник» («домоткан», «димка», «кольман», «ондарак») була розповсюджена на всій території Полісся. За кольором і характером оздоблення переважали червоні (*на червоному дні*) з перетканими поздовжніми смугами («пасками»), яких ще називали «паскуваті», «рябі». Смугастий малюнок тканини — етноспецифічна особливість поліської спідниці. Регіональний (загальний) західнополіський комплекс одягу становить вовняна спідниця з назвою «літник», а також із назвами, що утворюють мікроареали або є поодинокими: «домоткан», «димка», «кольман», «ондарак». За більшістю ознак — матеріал основи, колір, крій (кількість пілок, наявність спереду вставки) — розрізняють реалію в межах одного типу. Така ознака цього типу, як сну-

вання основи кольоровими нитками протиставляє його іншому типу вовняної спідниці, основу якої тчуть нитками одного кольору («чиста»). Цей тип представлено такими назвами: «бурка», що охоплює західний ареал, «рандак» — утворює прилеглий мікроареал у південно-західній частині Полісся. Спідниці з поодинокими назвами «синявка», «попирич-няк» протиставлені «бурці» тільки кольором або характером розміщення перетканих смуг, а «покожушок», «валкуха» — способом виготовлення тканини, тобто є варіантами одного різновиду. Дослідження реалії цього типу спідниці дозволяє припустити її давнішу появу і констатувати, що на Західному Поліссі зберігся давній локальний різновид спідниць із основною назвою «бурка», утвореною на питоному ґрунті, яка несе інформацію про матеріал і процес його виготовлення [11, с. 24, 25]. Сусідня територія — Середнє Полісся — протиставлена невеликим рядом назв вовняної спідниці — «літник», «ондарак» (Чернобильський р-н Київської обл.), «саян» (Рокитнівський р-н Рівненської обл.; Чернобильський, Поліський р-ни Київської обл.) — та відсутністю виокремлення її в типі.

Характерним для Волинської та для деяких суміжних районів Рівненської області є традиційний комплекс одягу з білою полотняною спідницею «фартух» («окружник», «портюх», «сукня»). У Волинській області поширений комплекс із дрібним картатим малюнком полотна, утворений вибіленою та невибіленою ниткою. Усі види спідниць так чи інакше входили до складу народного костюма білорусів, поляків, литовців. На Житомирщині, Київщині побутував інший давній комплекс — носіння двох вовняних або полотняних запасок поверх сорочки.

На Західному Поліссі білі полотняні фартухи повторюють оздоблення спідниць, з якими вони утворюють єдиний комплекс. Полотняні фартухи Західного Полісся («запаска», «хвартушок» («фартушок»), «хвартушина», «пиредник», «попередник», «пілка», «затулка», «притулка», «простик», «портюх»,

«плахта», «припінда») і Житомирського Полісся («хвартух») протиставлені назвами. На Житомирському Поліссі та в сусідніх районах Рівненської області (західна межа поширення — басейн р. Горині) зафіксовано різновид поясного одягу, який становили два полотняні фартухи. На Західному Поліссі такий комплекс відсутній. Для Середнього Полісся характерне протиставлення лляного фартуха і вовняної запаски. Для Західного Полісся таке протиставлення — локальне. На Житомирському Поліссі вовняний фартух «запаска» є типовим (одягали до «літника» або входив до давнішого різновиду жіночого поясного одягу, що передував «літнику» з двох запасок). Західнополіський вовняний фартух «пілка» («пилка», «пулка») відрізняється від житомирського меншими розмірами, прикрашанням — тканими суцільними смугами, на відміну від орнаментальних композицій на Житомирському Поліссі, що найбільше поширені в Овруцькому, Народицькому, Малинському, особливо — у Коростенському районах.

Коротка безрукавка із Західного і Середнього Полісся репрезентована назвами «камизелька» («камизелька», «камазелька», «камузелька», «камзелька», «комизелька»), «жилетка» («жілетка», «жулетка»), «горсет» («горсет», «горсат», «горзат», «горсут», «гурсет», «гирзет»), «корсет» («курсет»), «горсик», «станік», «безрукавка», «безрукавець», «бизрукавчик» («бізрукавчик»), «бизрукавок», «нагрудник», «літник», «ліхвик», «лейбик», «портяник», «катанка», «сердак», «тиклиця».

На більшій частині території Західного Полісся безрукавний одяг розповсюдився з огляду на польсько-поліські контакти (тобто у 20—30-ті рр. ХХ ст.) і став складовою костюма з фабричної тканини. До типу коротких безрукавок нашивали клиноподібні смужки тканини, оборки, призібрані у складки, вшивали бокові вставки від пройми, які надавали безрукавкам трапецієвидної форми. Виокремлюють і різновид коротких безрукавок — вище талії. У деяких районах спорадично побутував нагрудний одяг із затягуванням шнурками. На Середньо-

му Поліссі — у селах Іванківського, Чорнобильського, Вишгородського районів Київської області, як і в центральних, східних, південних районах України, — була поширена довга безрукавка («керсетка», «корсетка»). Безрукавки цього типу розширювали від лінії талії або від середини грудей, шили з фігурною спинкою, зі вставленими від талії донизу клинами — «вусами»: від трьох до п'ятнадцяти «вусів».

Нагрудний одяг з рукавами, увійшовши до жіночих комплексів з домотканої та фабричної тканини, становить регіональний західно-поліський комплекс та локальний середньополіський комплекс вбрання середини ХІХ — початку ХХ ст. У певних місцевостях різні назви означали аналогічний вид одягу — «каптан», «жупан», «катанка», «капота» або мали відмінності крою — «кацавей», «кацавейка», «лахман», «китлик», «баскінка», «раковка» («ракувка»). До традиційного комплексу вбрання в «шляхетських» селах, переважно Коростенського району, інколи — Малинського району Житомирської області, увійшли «капотка» (короткий літній жіночий одяг з фабричної тканини) і «капота» (з підбивкою на ваті). Вони були пошиті із сатину, атласу, прикрашені нашитими смужками тканини з оксамиту, мереживом, розширені складками «фалдами».

Кроєм та оздобленням протиставлений традиційний довгополий одяг з овечого сукна: на Волинському й Рівненському Поліссі — з клинами («вусами»), а на Житомирському й Київському Поліссі — зі зборами («заборами»). На Житомирщині розповсюджені різновиди верхнього одягу, які зрідка фіксуються в Рівненській і Волинській областях, представлені чоловічим довгим одягом прямого крою з відлогою, верхнім одягом із дрібними зборками на талії, одягом з ватяною підбивкою тощо. На Рівненському Поліссі побутує також різновид верхнього одягу зі складками. На Житомирщині, Київщині поширений крій свити «з прохідкою» — підрізний з боків та призбираний у збори («у забори») зі вставленими клинами. На Київському Поліссі зафіксовано одяг, на-

ближений кроєм до середньонаддніпрянського — укорочені свити «катанки», які шили з кількома «вусами»-клинами. Найпоширеніша назва свити Західного Полісся — «сирнега», Середнього Полісся — «свита» («світа»).

На Правобережному Поліссі намітка мала назви «плат», «намітка», «намітець», «ручник», «рантух». Типова назва Західного Полісся — «плат», для Середнього Полісся — «намітка», «намітець». Цей давній головний убір зберігся в деяких районах Західного Полісся до середини ХХ ст. На Західному Поліссі яскраво виявляється типова для даного регіону ритуальна функція плата. Його використовували на одному з останніх етапів весілля, словесно позначаючи обряд термінологічним поняттям «звозування тура» [11, с. 18, 19].

Давні види одягу засвідчили міжетнічні зв'язки та контакти, які становлять великий інтерес щодо вичленення специфічних етно-регіональних особливостей. Інтерес викликає дерев'яне взуття, яке поділяють на давнє (видовбане взуття) і пізніше (взуття з дерев'яною підшвою та шкіряним верхом). Дослідник Я. Прилипко, працюючи над картами до «Історико-етнографічного атласу одягу України», звернув увагу, що взуття, вирізане з дерева та розповсюджене в Західній і Центральній Європі, на Україні зафіксоване в районах існування колишніх німецьких колоній — на Волині й Закарпатті, на Нижньому Подніпров'ї. Це дало йому можливість дійти висновку про місцевий вплив німецької традиції. Картографування взуття Західного і Середнього Полісся засвідчило ширше побутування видовбаного взуття, а також ще одного різновиду дерев'яного взуття — з дерев'яною підшвою та шкіряним верхом, які є елементом впливу балто-слов'янської та скандинаво-германської культур. Дерев'яне взуття зі шкіряним верхом — загальнорегіональний тип взуття Західного і локальний тип взуття Середнього Полісся (Олевський, Овруцький, Народицький, Лугинський р-ни Житомирської обл.; Рокитнівський р-н Рівненської обл.; Поліський, Чорнобильський р-ни Київської обл.). Для номінації дерев'яного взуття на Правобережному

Поліссі зафіксовані ареальні назви-відповідники: «дерев'янки» («дерев'янки», «дири́в'янки», «даравля́нкі»), «дири́в'які», «дерев'яшки», «дири́вляхі», «трепи» («тре́пи», «тра́пи»), «кльо́мпи» («кльо́нпи»), «кля́пі», «хода́ки», «ка́йдани», «га́дали», «мазу́ри», «коло́дки», «па́тинки». Архаїчний тип взуття — видовбане взуття («дерев'янки», «трепи», «чуні», «кайдани») — побутував на Західному (Старовижівський, Камінь-Каширський, Ковельський, Луцький, Ратнівський р-ни Волинської обл.; Сарненський, Володимирецький, Костопільський р-ни Рівненської обл.), поширюючись на південь (Іваничівський р-н Волинської обл.), і Середньому Поліссі (Лугинський, Народицький, Олевський, Радомишльський р-ни Житомирської обл.; Іванківський р-н Київської обл.).

На матеріалі картографування одягу та назв Правобережного Полісся простежується етнографічне й діалектне розмежування Західного і Середнього Полісся. Це — ізоглоси, які окреслюють чіткі ареали, проходячи близько до межі між західнополіським і середньополіським говорами за матеріалами «Атласу української мови» [1, карти 295, 334, 374, 383]. Вони представлені давніми назвами, що характеризують західнополіський костюм та його деталі. У цьому контексті важливі висновки наших ареалогічних досліджень про зв'язок диференціації культури з давніми етнічними групуваннями на цій території. Мовознавці проводять межу між цими групуваннями в межиріччі Стирі й Горині [2; 3; 9, с. 36–71]. За археологічними даними, первісна територія сягала межиріччя Горині й Случі [7, с. 44]. Одним з головних висновків є те, що одяг Волинської та Житомирської областей можна згрупувати в окремі типи, а райони Рівненської області — коридор у межиріччі Стирі, Горині, Случі, аж до Уборті, — є перехідною зоною: частина типів реалій і назв об'єднує їх з Волинським, Житомирським Поліссям, а частина — протиставляє. Було наголошено, що територія давніх волинян, деревлян, які надалі входили до різних територіальних об'єднань, зберігає генетичну традицію. І це виявляється у виокремленні певних рис у різні

історичні періоди, у слідах найдавніших контактів, міграцій, що виразно простежуються на матеріалі одягу. Особливості просторового розміщення лексичного матеріалу досліджуваної тематичної групи, які виявило картографування, дають підстави для вирішення ряду проблем діалектного членування зони. Ряд ізоглос традиційних назв «хвартух» (спідниця), «сирнега» (свита), «плат» (намітка), «шитик» (шкіряний пояс) дозволяє умовно провести межу між західнополіськими і середньополіськими говірками на матеріалі лексики одягу. Цей «вододіл» проходить близько межі, яка подана в «Атласі української мови», у межиріччі Стоходу і Стирі, але західніше, і тільки у південній частині — у межиріччі Стирі й Горині, через населені пункти Дивин — Дольськ — Цир — Лишнівка — Карасин — Городок — Кукли — Старосілля — Тростянець — Великий Житин. Південна межа означена близько межі, визначеної в «Атласі української мови», але північніше, через населені пункти Заріччя — Березовичі — Хорохорин — Кременець — Озеро — Сильне — Дюксин (ізоглоси «хвартух», «плат», «шитик», «наплічок», «наплічник»).

Ряд ізопрагм * верхнього одягу з овечого сукна, полотняної спідниці, типів сорочки за оздобленням, що підсилено протиставленням інших етнографічних явищ, проводить межу в межиріччі Стирі й Горині. Ряд ізоглос та ізопрагм у басейні Стирі накладається на антропологічні області (волинський тип), виокремлені В. Дяченком [6, с. 30], і на більш уточнені межі цих областей у праці С. Сегеди [13, с. 103–105].

Нині маємо переконливі відомості щодо взаємодії мов і діалектів, про спільні явища з огляду на давні міжетнічні контакти. Поділ на ареали в північній частині (північно-західній, північно-східній) визначається географічним чинником, його репрезентують переважно давні слов'янські назви або давні запозичення. Інтерес викликають зони Побужжя та зона басейну Горині, що зберігають давні типи

* Ізопрагма — лінія, що окреслює ареали поширення реалій.

реалій, архаїка яких підкріплена давніми назвами, утвореними на слов'янському ґрунті або представленими давніми запозиченнями. У північно-західній частині Західного Полісся відомий обряд відрізання волосся після шлюбу молодій у «підрізанцях»-селах, де збережено традицію, що символізувала перехід молоді до роду чоловіка. На цій території чітко окреслюється ареал поширення цієї традиції (Любомльський, Ратнівський, Камінь-Каширський р-ни Волинської обл.; ще два села зафіксовано в Луцькому р-ні). У цих селах відсутнє носіння кибалки. Г. Маслова, згадуючи звичай східних слов'ян відрізати кінчик коси молоді, покликала на роботу Н. Приткової «Одежда, ижор та води», у якій також описано звичай відрізання волосся на водському весіллі [8, с. 49]. Про це згадує і Н. Шлигіна [14, с. 215]. Звичай коротко стригти волосся молоді після весілля зафіксовано також в естонських етнографічних районах, наприклад, у Кодавері, де цей звичай побутував ще у XVIII ст. [15, с. 2]. Припускаємо, це дає підстави вести мову про фіно-слов'янські або балто-слов'янські зв'язки.

Чоловік одрізав волосся після приходу «перезов» — родичів молоді — уранці або увечері. У деяких селах підрізали коси в той же день, коли привозили молоду: *«Як посадят за столом, рогачем дружок скідає і свекрусі дає того плата, обтанцьовують молоду і скривайут, пудрізают і ведуть спати, ідуть молоду зводити»*. Відрізали дуже коротко: «по вуха»; «на кутікі» — біля вух лишали довшими, щоб можна було закрутити: *«У Нуїні найкоротше обрізали, а у Заріччі — довше»*. Цей обряд почав зникати у 20-х роках ХХ ст., хоча в деяких селах зберігався й після війни. У північній частині виокремлюється мікроареал назв кибалки — «обичайка», «лубок» (Ратнівський, Любешівський р-ни Волинської обл.; Зарічненський р-н Рівненської обл.), і побутують спорадичні назви цієї реалії — «коробка», «каблук». У Ратнівському районі Волинської області вирізнявся обрядовий спосіб пов'язування хусток: у с. Самари тільки дружки-дівчата і молоді

жінки з роду молоді завивали хустку в такий спосіб, який мав назву «у склатки» («свашки» з роду молодого зав'язували «плата»); у с. Ріциця і дружки з роду молодого, і «свашки» з роду молодого зав'язували хустку однаково — робили «чуби», але «свашки» прикрашали хустку ще й вінком, що й вирізняло їх на весіллі.

У північно-східних районах Рівненщини (басейн Горині) поширені такі назви: «тканка», «тканіца» (кибалка), «портюх» (полотняна спідниця), «сукня» (полотняна спідниця), «курташе» (верхній одяг), «шоломок» (жіноча шапочка), «лапіко» (кибалка), «домоткан» (вовняна спідниця). У Рокитнівському районі Рівненської області зафіксована ритуальна весільна намітка «сповівало», що відрізняється від головного убору довжиною — до 4–5 м. Вона має на кінцях та посередені «заволокане» чоло з двох горизонтальних смуг і в особливий спосіб пов'язується: спочатку — на голові, потім — навхрест на грудях, а кінці — ззаду. Також у басейні Горині спорадично фіксується «ярмолка» — жіноча шапочка із сукна, головний убір типу чіпця (Дубровицький р-н Рівненської обл.). Можливо, це залишок давнішого головного убору, який носили окремо (можна порівняти з курською жіночою шапочкою-чепцем «шелом»). Ярмолку одягали до церкви, носили під хусткою: *«Так мені баба розказувала, котора хорошо умірала: яка ж вона добра, шо додержала ту ярмолку, шо з молодих літ то шло, а вона держала до стареньких літ, пунт хусткою носила, як тоді чепца носит, то ярмолкі не носит. От іде вона до церкви, то уже наклада ту ярмолку, а зверху обмотайє хусточкойу, вона як замотаєцца, то ярмолку видно отако, вона була біла, із сукна»* (с. Орв'яниця Дубровицького р-ну). На цій території виокремлюють короткий нагрудний одяг з рукавами, який створює своєрідний комплекс зі спідницею «летнік» — «спанцірка»: його шили з тієї самої вовняної домотканої тканини в різнокольорові смуги («паскі») (Дубровицький р-н Рівненської обл.).

Ареальне членування «захід—схід» визначається наявністю міжетнічних контактів, іно-

етнічних впливів. Особливий інтерес викликає західний ареал, розміщений уздовж р. Західний Буг. Його формують назви «бурка» (спідниця), «кleshня» (колоша), «кечка» (кибалка), «запаска» (фартух) та реалії: верхній одяг — «сердак», «сукман» — протиставлений типу з клинами — «сернезі»; вовняна висока шапка — «кучма». Матеріал з дослідження одягу із Західного Полісся увиразнив особливість цієї території — нашарування на північну діалектну основу південно-західних говіркових рис, спільність із одягом Наддністрянщини (наприклад, назви «сукман», «сердак», «димка», «рантух», «ногавиці», «кепка»), особливо в надбузьких говірках, що пов'язано із заселенням надбузької території з південного заходу і з об'єднанням Галицько-Волинського князівства в XIII ст. (межі між Галицьким і Волинським князівствами відповідає межа між волинськими й наддністрянськими говірками). На чітко окресленому західному ареалі вздовж р. Західний Буг побутували типи вовняних і полотняних спідниць, зокрема, західна межа ареалу вовняної спідниці «бурка» проходить через такі населені пункти: Самари — Щедрогір — Седлище — Олено — Дятинь — Перевали — Новий Мосир — Доросині — Хорохорин — Мовники. Тут зафіксовано

виразні ареали назви кибалки «кечка»; локальних комплексів з полотняними спідницями, перетканими в клітку синіми й червоними смугами, — «ленка», «бурка», рідше — «рандак», «рябак», «синьоха», «синька», «димка», «полотнянка»; суконних шапок із чотирикутним верхом, із закладкою: «рогатка» («рогатівка», «рогативка»), «рогатая шапка», «джамірка» («джамерка»), «магірка», «магерка», «чумерка», «чамарейка», «джамерка» — ці назви засвідчили давні західнополісько-польські зв'язки.

Виокремлення східних ареалів поширення одягу на Київському Поліссі вздовж р. Дніпро — свити «катанки», довгої керсетки, плаhti, різновидів очіпка «чушки», «зборнік» тощо, що має спільність із вбранням Середнього Подніпров'я, — свідчить про етнічні традиції, пов'язані з рухом полян: тут проходив кордон між древлянами і полянами. Деякі реалії та назви в північно-східній частині цієї території засвідчили українсько-білоруські зв'язки, зокрема, спідниця з пришитим ліфом «шандарак», «сподниця з нагрудником» — локальний різновид одягу Середнього Полісся.

Розвиток етногеографічних праць актуалізує завдання сучасних комплексних досліджень для вирішення питань районування та етногенезу.

1. Атлас української мови : у 3 т. — К., 1984–1988. — Т. II.
2. Евтушок А. Н. Лексика сільського будівництва в українських западнополесських говорах : автореф. дис. ... канд. філол. наук. — К., 1989.
3. Аркушин Г. Л. Охотничья лексика западнополесських говорів : автореф. дис. ... канд. філол. наук. — Ужгород, 1986.
4. Бромлей Ю. В. Этнос и этнография. — М., 1973.
5. Гаврилюк Н. К. Картографирование явлений духовной культуры по материалам родильной обрядности украинцев. — К., 1981.
6. Дяченко В. Д. Антропологічний склад українського народу. — К., 1965.
7. Кухаренко Ю. В. Полесье и его место в процессе этногенеза славян (По материалам археологических исследований) // Полесье: Лингвистика, археология, топонимика. — М., 1968.

8. Маслова Г. С. Народная одежда в восточнославянских обычаях и обрядах XIX — нач. XX вв. — М., 1984.
9. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. — К., 1990.
10. Полесье: Лингвистика. Археология. Топонимика. Полесский этнолингвистический сборник: Материалы и исследования. — М., 1983.
11. Пономар Л. Назви одягу Західного Полісся. — К., 1997.
12. Прилипка Я. П. Український народний одяг як джерело вивчення етнічної історії // Народна творчість та етнографія. — 1975. — № 5. — С. 10–19.
13. Сегеда С. П. Антропологічний склад українського народу. Етногенетичний аспект. — К., 2001.
14. Шлыгина Н. В. Архаические формы женской одежды води и ижоры // Древняя одежда народов Восточной Европы. — М., 1956. — С. 208–228.
15. Эстонская народная одежда. — Таллин, 1960.